

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

VOLEYBOL SPORT TURINI RIVOJLANTIRISHDA MURABBIYNING ROLI

Shodiyev Ergashali Qudratillayev

Jismoniy madaniyat kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada voleybol sport turini rivojlantirish jarayonida murabbiyning pedagogik, metodik, psixologik, tashkiliy va ijtimoiy roli ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Voleybol zamonaviy sport tizimida faqat musobaqaviy natija beruvchi jamoaviy o‘yin emas, balki yoshlarning jismoniy tayyorgarligi, koordinatsion qobiliyati, tezkor fikrlashi, intizomi, muloqot madaniyati va jamoaviy mas’uliyatini shakllantiruvchi muhim tarbiya vositasi sifatida qaraladi. Mazkur sport turining barqaror rivojlanishi murabbiyning kasbiy kompetensiyasi, mashg‘ulot jarayonini ilmiy asosda rejalashtirishi, sportchilarning yosh, jins, jismoniy va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi, texnik-taktik tayyorgarlikni bosqichma-bosqich tashkil etishi hamda jamoa ichki muhitini boshqara olishi bilan bevosita bog‘liq. Maqolada murabbiy shaxsining voleybolchi tayyorlash tizimidagi o‘rni, mashg‘ulot yuklamalarini me‘yorlash, texnik elementlarni o‘rgatish, o‘yin tafakkurini shakllantirish, motivatsiya yaratish, sog‘lom raqobat va jamoaviy birdamlikni rivojlantirishdagi vazifalari yoritiladi. Tadqiqotda tahliliy-sintez, qiyosiy-pedagogik tahlil, kontent-tahlil va metodik umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xulosa sifatida voleybolni rivojlantirishda murabbiy faqat mashq ko‘rsatuvchi instruktor emas, balki sportchi shaxsini har tomonlama shakllantiruvchi pedagog, strateg, psixolog, tashkilotchi va ijtimoiy yetakchi ekani asoslab beriladi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kalit so‘zlar: voleybol, murabbiy, sport tayyorgarligi, jismoniy madaniyat, texnik-taktik tayyorgarlik, sport pedagogikasi, motivatsiya, jamoaviy o‘yin, yosh sportchilar, murabbiy kompetensiyasi.

Kirish

Voleybol sport turi o‘zining dinamikasi, yuqori tezlikdagi o‘yin vaziyatlari, jamoaviy muvofiqlik, texnik aniqlik va taktik tafakkur talab qilishi bilan jismoniy madaniyat tizimida alohida o‘rin egallaydi. Bu sport turida muvaffaqiyat faqat sportchining bo‘y-basti, sakrash kuchi yoki zarba quvvati bilan belgilanmaydi; aksincha, har bir o‘yinchi o‘z pozitsiyasini anglashi, sheriklari bilan muvofiq harakat qilishi, to‘pning trayektoriyasini oldindan sezishi, vaziyatga mos qaror qabul qilishi, ruhiy bosim ostida barqaror harakat qila olishi zarur. Shu jihatdan voleybol murabbiyi oddiy mashg‘ulot boshqaruvchisi emas, balki murakkab pedagogik jarayonning markaziy subyektini hisoblanadi. Xalqaro voleybol amaliyotida ham mashg‘ulot jarayoni uzoq muddatli, bosqichli va ixtisoslashgan jarayon sifatida ko‘riladi; FIVB murabbiylar qo‘llanmasida voleybol tayyorgarligi jismoniy sifatlar, texnik elementlar va o‘yin holatlarining bir-biri bilan uzviy bog‘liqligida tashkil etilishi ta’kidlanadi [1]. Demak, voleybolni rivojlantirishda murabbiyning roli faqat mashq tanlash yoki musobaqaga tayyorlash bilan cheklanmaydi; u sportchi tanlash, dastlabki tayyorgarlik, harakat ko‘nikmalarini shakllantirish, texnikani avtomatlashtirish, taktik qarorlarni o‘rgatish, jamoaviy intizomni mustahkamlash, sportchilarda g‘alabaga intilish bilan birga sog‘lom sport madaniyatini shakllantirish kabi ko‘plab vazifalarni qamrab oladi. Voleybolning ommaviylashuvi ham aynan murabbiy faoliyatiga bog‘liq: maktab, kollej, oliy ta’lim muassasasi, sport maktabi yoki mahalla sharoitida murabbiy o‘quvchilarni sportga qiziqitira olsa, ular bilan tizimli ishlay olsa va mashg‘ulot jarayonini mazmunli tashkil eta olsa, voleybol oddiy jismoniy

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

mashg‘ulotdan barqaror sport harakatiga aylanadi. Bugungi sport pedagogikasida murabbiydan faqat tajriba emas, balki ilmiy-metodik savodxonlik, sport fiziologiyasi, biomexanika, psixologiya, kommunikatsiya, jarohatlarning oldini olish, yuklama nazorati va raqamli tahlil vositalaridan foydalana olish ko‘nikmalari talab qilinmoqda. Xalqaro sport murabbiyligi konsepsiyalarida murabbiy ta‘lim beruvchi, yo‘l ko‘rsatuvchi, psixologik qo‘llab-quvvatlovchi va sportchi rivojlanishiga mas‘ul mutaxassis sifatida talqin qilinadi [4]. Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, amaliyotda ko‘pincha sport natijasi yakuniy hisob, yutuq yoki musobaqadagi o‘rin orqali baholanadi, biroq ushbu natijaning ortida turgan murabbiylik mehnati, uning rejalashtirish madaniyati, sportchilar bilan individual ishlash qobiliyati, jamoani tarbiyalashdagi pedagogik yondashuvi yetarlicha tahlil qilinmaydi. Voleybolni rivojlantirishda murabbiy rolining chuqur o‘rganilishi sport ta‘limi sifati, yoshlar sporti ommaviyligi va yuqori natijalar zaxirasini shakllantirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, unda voleybol sport turini rivojlantirishda murabbiy faoliyatining asosiy tarkibiy qismlari sport pedagogikasi, jismoniy tarbiya nazariyasi, voleybol metodikasi va murabbiylik faoliyatiga oid zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilindi. Maqolani tayyorlashda tahliliy-sintez usuli orqali voleybol murabbiyining vazifalari alohida yo‘nalishlarga — texnik-taktik tayyorgarlik, jismoniy rivojlantirish, psixologik tayyorgarlik, tarbiyaviy ta‘sir, musobaqaviy boshqaruv va tashkiliy-metodik faoliyatga ajratildi hamda ular o‘zaro bog‘liqlikda umumlashtirildi. Qiyosiy-pedagogik tahlil yordamida an‘anaviy murabbiylik yondashuvi bilan zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv o‘rtasidagi farqlar ko‘rib chiqildi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Kontent-tahlil usuli orqali FIVB murabbiylik materiallari, voleybol qoidalari, uzoq muddatli sportchi rivojlanishi konsepsiyalari va sport murabbiyligi bo'yicha xalqaro metodik qarashlarda murabbiyga yuklatilgan vazifalar o'rganildi. FIVBning 2025–2028-yillarga mo'ljallangan rasmiy voleybol qoidalarida murabbiy o'yin jarayonida tanaffus va almashtirishlarni so'rash kabi bevosita boshqaruv vazifalarini amalga oshirishi ko'rsatilgan, bu murabbiyning musobaqa paytidagi strategik rolini ham tasdiqlaydi [2]. Metodik umumlashtirish orqali voleybol murabbiyi faoliyatining rivojlantiruvchi modeli ishlab chiqildi: birinchi yo'nalish — sportchining bazaviy harakat tayyorgarligini shakllantirish; ikkinchi yo'nalish — texnik elementlarni bosqichma-bosqich o'rgatish; uchinchi yo'nalish — taktik fikrlash va o'yin vaziyatlarini anglashni rivojlantirish; to'rtinchi yo'nalish — psixologik barqarorlik, intizom va motivatsiyani mustahkamlash; beshinchi yo'nalish — jamoaviy madaniyat, liderlik va kommunikatsiya muhitini yaratish; oltinchi yo'nalish — musobaqaviy faoliyatni tahlil qilish va sportchining individual o'sishini monitoring qilish. Tadqiqotda empirik tajriba yoki statistik eksperiment natijalari sun'iy ravishda keltirilmagan, chunki maqolaning asosiy maqsadi mavjud ilmiy-metodik qarashlar asosida murabbiy rolining nazariy va amaliy mohiyatini ochib berishdan iborat. Bunday yondashuv ilmiy halollik nuqtayi nazaridan muhimdir: voleybolni rivojlantirish masalasi faqat raqamli ko'rsatkichlar orqali emas, balki pedagogik jarayonning mazmuniy sifati, murabbiy va sportchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir, mashg'ulot tizimining izchilligi va sportchi shaxsining shakllanish darajasi orqali ham baholanishi lozim. Uzoq muddatli sportchi rivojlanishi konsepsiyalarida mashg'ulot, musobaqa va tiklanish jarayonlari murabbiy, sportchi, ota-ona va sport tashkilotlari hamkorligida bosqichma-bosqich rejalashtirilishi qayd etiladi [5]. Shu sababli maqolada murabbiy roli individual mashg'ulot doirasida emas,

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

balki voleybol sport turini rivojlantirishga xizmat qiluvchi butun tizim ichida tahlil qilindi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, voleybol sport turining rivojlanishida murabbiy faoliyati bir necha o'zaro bog'liq darajalarda namoyon bo'ladi. Birinchi daraja — boshlang'ich sport tayyorgarligini tashkil etish bo'lib, bu bosqichda murabbiy bolalar va o'smirlarda voleybolga qiziqish uyg'otishi, ularni sport muhitiga moslashtirishi, harakat faolligini oshirishi, to'p bilan ishlashga oid dastlabki ko'nikmalarni shakllantirishi lozim. Aynan shu bosqichda noto'g'ri metodik yondashuv sportchida qiziqishning pasayishi, qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik yoki texnik xatolarning barqarorlashib qolishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchi daraja — texnik tayyorgarlik bo'lib, bunda murabbiy yuqoridan va pastdan to'p uzatish, qabul qilish, hujum zarbasi, blok qo'yish, himoyada joy tanlash, sakrash va xizmat ko'rsatish kabi elementlarni oddiydan murakkabga, alohida harakatdan o'yin vaziyatiga qarab rivojlantiradi. Voleybolda texnika faqat mexanik harakat emas, balki vaqt, masofa, koordinatsiya, sherikning joylashuvi va raqib harakatini sezish bilan bog'liq murakkab jarayondir; shuning uchun murabbiy har bir texnik elementni o'rgatishda sportchining tana holati, qo'l panjasi, oyoq harakati, sakrash fazasi va qaror qabul qilish tezligini birgalikda nazorat qilishi zarur. Uchinchi daraja — taktik tayyorgarlik bo'lib, bu yerda murabbiy o'yinchilarga pozitsion joylashuv, rotatsiya, hujum kombinatsiyalari, himoya tizimlari, blok va himoya o'rtasidagi muvofiqlik, raqibning zaif tomonlarini aniqlash, hisobdagi vaziyatga qarab o'yin rejasini o'zgartirish kabi jihatlarni o'rgatadi. FIVBning rasmiy qoidalarida o'yin tarkibi, murabbiy, yordamchi murabbiy va boshqa jamoa rasmiylari rollari aniq belgilanishi zamonaviy voleybolda murabbiylik faqat mashg'ulot zali bilan cheklanmasligini, balki butun jamoa faoliyatini boshqarish tizimiga aylanganini ko'rsatadi [3]. To'rtinchi daraja — psixologik

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

tayyorgarlik bo‘lib, voleybolning tezkor va xatoga sezgir sport turi ekanini hisobga olganda, bu yo‘nalish nihoyatda muhimdir: bitta noto‘g‘ri qabul, xizmatdagi xato yoki blokdagi kechikish jamoaviy ruhiyatga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Murabbiy sportchini xatodan keyin tiklana olishga, keyingi epizodga diqqatni jamlashga, o‘zini ayblash emas, vaziyatni tahlil qilishga, jamoa sherigini qo‘llab-quvvatlashga o‘rgatishi kerak. Beshinchi daraja — tarbiyaviy va ijtimoiy ta‘sir bo‘lib, bunda murabbiy sportchida mas‘uliyat, tartib, vaqtga rioya qilish, raqibga hurmat, hakam qarorlarini qabul qilish, g‘alaba va mag‘lubiyat madaniyatini shakllantiradi. Oltinchi daraja — sportni ommalashtirish bo‘lib, murabbiy o‘zi ishlayotgan muhitda voleybolning jozibadorligini oshiradi, musobaqalar, ochiq mashg‘ulotlar, tanlovlar va jamoaviy tadbirlar orqali yangi ishtirokchilarni jalb qiladi. Natijada murabbiy voleybol sport turining rivojida bir vaqtning o‘zida seleksioner, pedagog, metodist, psixolog, strateg va tashkilotchi sifatida namoyon bo‘ladi. Eng muhim natija shundan iboratki, voleybolni rivojlantirish uchun faqat sport inshooti, to‘p yoki musobaqa taqvimini yetarli emas; ushbu imkoniyatlarni sportchi kamolotiga aylantiradigan asosiy kuch murabbiyning kasbiy salohiyati hisoblanadi.

Muhokama

Voleybol murabbiyining roli haqida gap borganda, amaliyotda ko‘p uchraydigan bir xatoga e‘tibor qaratish zarur: ayrim hollarda murabbiy faoliyati faqat sportchini musobaqaga tayyorlash, mashq bajartirish yoki g‘alaba qozonishga undash bilan cheklanib talqin qilinadi. Bunday yondashuv tor va natijaga haddan tashqari bog‘langan yondashuvdir. Zamonaviy sport pedagogikasida esa murabbiy faoliyati sportchining uzoq muddatli rivojlanishi, sog‘lig‘ini asrash, ijtimoiy moslashuvi, psixologik barqarorligi va shaxsiy kamoloti bilan uzviy bog‘liq holda qaraladi. Uzoq muddatli sportchi rivojlanishi konsepsiyasida bolalar va o‘smirlarning yoshga xos o‘sish-maturatsiya jarayonlari hisobga

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

olinishi, erta ixtisoslashuvga ehtiyotkorlik bilan yondashish va mashgʻulot yuklamalari bosqichma-bosqich oshirilishi zarurligi taʼkidlanadi [6]. Bu qarash voleybol murabbiyi uchun juda muhim, chunki voleybolda sakrashlar, keskin toʻxtashlar, tezkor yonlama harakatlar, yelka-boʻgʻimiga tushadigan yuklama va tizza-boʻgʻimlarida takroriy zoʻriqishlar mavjud. Murabbiy sportchini tez natija uchun ortiqcha yuklash orqali emas, balki harakat sifati, tiklanish, texnika xavfsizligi va umumiy jismoniy tayyorgarlikni muvozanatli olib borish orqali rivojlantirishi kerak. Ayniqsa, yosh voleybolchilarda umumiy koordinatsiya, egiluvchanlik, tayanch-harakat apparatini mustahkamlash, sakrashdan keyingi toʻgʻri qoʻnish, yelka va bel mushaklarini himoyalovchi mashqlarni muntazam berish murabbiy metodikasining zarur qismidir. Murabbiy bu jarayonda nazariy bilimni amaliy harakatga aylantiradi: u mashgʻulotda qaysi mashqni necha marta bajarish kerakligini emas, nima uchun aynan shu mashq shu yoshdagi sportchiga kerakligini ham bilishi lozim. Voleybol murabbiyining yana bir muhim vazifasi — sportchilarni oʻyin tafakkuriga oʻrgatishdir. Voleybol sekundlar ichida qaror qabul qilinadigan sport turi boʻlgani uchun sportchi “toʻp keldi — harakat qildim” darajasida emas, balki “vaziyatni koʻrdim — variantlarni baholadim — eng maqbul qarorni tanladim” darajasida oʻynashi kerak. Bunday tafakkur faqat koʻp takrorlash bilan emas, balki murabbiyning savol berish, tahlil qildirish, vaziyatli mashqlar tashkil etish, video koʻrish, raqib harakatini oʻqish, oʻyin epizodlarini muhokama qilish kabi metodlari orqali rivojlanadi. Demak, murabbiy sportchiga tayyor javob beruvchi emas, balki uni fikrlashga majbur qiluvchi pedagog boʻlishi kerak. Kuchli murabbiy sportchining xatosini faqat tanqid qilmaydi; xatoning sababini aniqlaydi, uni tuzatish uchun mashq tanlaydi, sportchining ishonchini sindirmasdan rivojlanishga yoʻnaltiradi. Ana shu nozik joyda murabbiylik sanʼati boshlanadi: sportchini yetarlicha talabchanlik bilan ishlatish, lekin undagi ichki motivatsiyani yemirmaslik kerak. Bu jihatdan murabbiylik

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

kasbi “qattiqqo‘l bo‘lish” va “mehribon bo‘lish” o‘rtasidagi oddiy muvozanat emas, balki pedagogik vaziyatni to‘g‘ri his qilish, shaxsga mos ta‘sir usulini tanlash va jamoaviy natijani individual o‘rish bilan uyg‘unlashtirish san‘atidir. Voleybol jamoaviy sport turi bo‘lgani sababli murabbiy jamoa ichidagi kommunikatsiya madaniyatiga ham bevosita javobgardir: libero, bog‘lovchi, hujumchi, markaziy blokchi yoki zaxira o‘yinchi o‘z rolini qadrlamasa, jamoada ichki uzilish yuzaga keladi. Murabbiy har bir pozitsiyaning ahamiyatini tushuntirishi, zaxira o‘yinchini ham jarayondan chetda qoldirmasligi, liderlikni faqat eng kuchli hujumchiga emas, jamoaviy mas‘uliyatga asoslab qurishi kerak. Shunda voleybol faqat jismoniy bellashuv emas, balki ijtimoiy-pedagogik maktab vazifasini bajaradi.

Murabbiy kompetensiyasining voleybol rivojiga ta‘siri

Voleybolni rivojlantirishda murabbiyning kasbiy kompetensiyasi eng asosiy omillardan biri hisoblanadi, chunki sportchi qanchalik iqtidorli bo‘lmasin, uning imkoniyatlarini to‘g‘ri yo‘naltiradigan, kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydigan, individual rivojlanish yo‘lini belgilaydigan mutaxassis zarur. Murabbiy kompetensiyasi bir nechta tarkibiy qismdan iborat: nazariy bilim, metodik mahorat, kommunikativ qobiliyat, psixologik sezgirlik, tashkilotchilik salohiyati, tahliliy fikrlash va axloqiy mas‘uliyat. Nazariy bilim murabbiyga sportchi organizmidagi moslashuv jarayonlarini, yuklama va tiklanish nisbatini, texnika biomexanikasini, o‘yin taktikasini tushunishga yordam beradi. Metodik mahorat esa bu bilimlarni mashg‘ulot jarayonida aniq, izchil va sportchi uchun tushunarli shaklda qo‘llash imkonini beradi. Masalan, hujum zarbasini o‘rgatishda murabbiy faqat “kuchli ur” deb ko‘rsatma berishi yetarli emas; u yugurib kelish ritmi, oxirgi ikki qadam, sakrash burchagi, qo‘lning orqaga ketishi, gavda burilishi, zarba nuqtasi, qo‘l panjasining to‘pga tegish holati va qo‘nish xavfsizligini alohida-alohida tushuntirishi kerak. Kommunikativ qobiliyat

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

murabbiyga sportchi bilan samarali muloqot qilish, unga topshiriqni tushunarli berish, tanqidni shaxsga emas, harakatga qaratish, jamoa ichida ishonch muhitini yaratish imkonini beradi. Psixologik sezgirlik esa sportchining ruhiy holatini, charchoq, qo‘rquv, ortiqcha hayajon, motivatsiya pasayishi yoki ichki ziddiyatlarni vaqtida sezishga yordam beradi. Tashkilotchilik salohiyati mashg‘ulot vaqtini to‘g‘ri taqsimlash, jihozlardan oqilona foydalanish, sportchilarni kichik guruhlariga ajratish, har bir sportchining faol ishtirokini ta‘minlash, musobaqa va nazorat o‘yinlarini rejalashtirishda ko‘rinadi. Tahliliy fikrlash murabbiyga mashg‘ulot va o‘yin natijalarini kuzatish, xatolarni tizimlashtirish, keyingi mashg‘ulot vazifalarini belgilash imkonini beradi. Axloqiy mas‘uliyat esa murabbiy shaxsining eng muhim mezonidir: sportchining sog‘lig‘i, sha‘ni, ruhiy xavfsizligi va kelajakdagi rivojlanishi murabbiy uchun har qanday qisqa muddatli natijadan ustun turishi kerak. Xalqaro sport murabbiyligi yondashuvlarida murabbiydan faqat natija emas, balki sportchiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatish, hamkorlikka asoslangan munosabatni shakllantirish va rivojlanish muhitini yaratish talab etiladi [4]. Shu sababli voleybol murabbiyi o‘z ustida doimiy ishlashi, yangi metodikalarni o‘rganishi, o‘yin qoidalaridagi o‘zgarishlardan xabardor bo‘lishi, sport tibbiyoti va psixologiyasiga oid bilimlarini yangilab borishi lozim. Bugungi raqobat sharoitida “men o‘zim sportchi bo‘lganman, demak murabbiylik qila olaman” degan qarash yetarli emas; amaliy tajriba qimmatli, ammo u ilmiy asoslangan metodika bilan uyg‘unlashgandagina haqiqiy natija beradi. Murabbiy kompetensiyasi oshgani sari voleybol mashg‘ulotlarining sifati ortadi, sportchilarning jarohatlanish xavfi kamayadi, o‘yin madaniyati rivojlanadi, jamoa ichki muhitida barqarorlik paydo bo‘ladi va sport turi ommaviylashadi. Demak, voleybol rivojida asosiy investitsiya faqat maydon, forma yoki musobaqaga emas, balki murabbiy kadrlar salohiyatiga yo‘naltirilishi zarur.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Voleybol mashg‘ulotlarida murabbiyning pedagogik yondashuvi

Voleybol mashg‘ulotlarining samaradorligi murabbiy tanlagan pedagogik yondashuvga bevosita bog‘liq. Agar mashg‘ulot bir xil takroriy mashqlar, uzoq navbat kutish, faqat kuchli sportchilar bilan ishlash yoki xatoni baland ovozda tanqid qilish asosida tashkil etilsa, sportchilarda qiziqish susayadi, ijodiy fikrlash pasayadi va jamoaviy muhitda sovuqlik yuzaga keladi. Aksincha, murabbiy mashg‘ulotni faol, vaziyatli, maqsadli va muloqotga boy tarzda tashkil etsa, har bir sportchi o‘z rivojlanishini sezadi. Pedagogik yondashuvning birinchi tamoyili — izchillikdir: sportchi bir mashg‘ulotda yangi texnikani o‘rganib, keyingi mashg‘ulotda mutlaqo boshqa yo‘nalishga o‘tib ketmasligi kerak; har bir mashg‘ulot oldingisining mantiqiy davomi bo‘lishi, texnik element taktik vaziyatga, taktik vaziyat esa o‘yin modeliga olib borishi lozim. Ikkinchi tamoyil — individuallashtirishdir: voleybol jamoaviy sport bo‘lsa-da, har bir sportchining bo‘yi, harakat tezligi, koordinatsiyasi, psixologik tipi, o‘rganish sur‘ati va pozitsion imkoniyati turlicha bo‘ladi. Murabbiy bir xil topshiriqni ham sportchilarning tayyorgarlik darajasiga mos ravishda murakkablashtirishi yoki yengillashtirishi kerak. Uchinchi tamoyil — faollashtirishdir: sportchi mashg‘ulotda passiv buyruq bajaruvchi emas, balki jarayon ishtirokchisi bo‘lishi zarur. Murabbiy “nima uchun bu qarorni tanlading?”, “bu vaziyatda boshqa variant bormi?”, “raqib blokini qanday o‘qiding?” kabi savollar orqali sportchini o‘ylashga undaydi. To‘rtinchi tamoyil — ijobiy talabchanlikdir: murabbiy sportchidan yuqori sifat talab qiladi, lekin bu talab sportchining shaxsiyatini kamsitish yoki qo‘rqitish orqali emas, aniq mezon, konstruktiv tahlil va rivojlanish yo‘lini ko‘rsatish orqali beriladi. Beshinchi tamoyil — musobaqaviylik va o‘yinlilikni uyg‘unlashtirishdir. Voleybolni o‘rganishda faqat texnik mashqlar yetarli emas; sportchi o‘yin bosimi, hisob, vaqt, sherik va raqib bilan bog‘liq vaziyatlarda qaror qabul qilishni mashq qilishi kerak. Shu bois

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

murabbiy kichik maydon o‘yinlari, cheklangan teginishlar, maqsadli epizodlar, pozitsion vaziyatlar, xizmat-qabul seriyalari va himoyadan hujumga o‘tish mashqlarini keng qo‘llashi maqsadga muvofiq. Oltinchi tamoyil — tahlil va qayta aloqa tamoyilidir: sportchi mashg‘ulotdan keyin nimani o‘rganganini, qaysi xatolar takrorlanganini, keyingi mashg‘ulotda nimaga e‘tibor berishini bilishi kerak. Bu yerda murabbiy qisqa og‘zaki tahlil, individual tavsiya, jamoaviy muhokama, video lavhalar yoki oddiy kuzatuv kartalaridan foydalanishi mumkin. Pedagogik jihatdan kuchli murabbiy mashg‘ulotni shunday tashkil etadiki, unda sportchi charchaydi, lekin zerikmaydi; xato qiladi, lekin qo‘rqmaydi; raqobatlashadi, lekin sherigini dushman deb bilmaydi; yutqazadi, lekin rivojlanish sababini ko‘radi. Voleybolni rivojlantirish aynan mana shu pedagogik muhitdan boshlanadi.

Xulosa

Voleybol sport turining rivojlanishida murabbiy hal qiluvchi o‘rin tutadi, chunki voleybolning texnik murakkabligi, taktik ko‘p variantlilik, jamoaviy bog‘liqligi va psixologik bosimga boyligi sportchini oddiy mashqlar bilan emas, balki ilmiy asoslangan, bosqichli va shaxsga yo‘naltirilgan murabbiylik jarayoni orqali tayyorlashni talab qiladi. Maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, murabbiy voleybolchi tayyorlash tizimida bir vaqtning o‘zida pedagog, metodist, strateg, psixolog, seleksioner, tashkilotchi va tarbiyachi sifatida faoliyat yuritadi. U sportchining jismoniy sifatlarini rivojlantiradi, texnik elementlarni shakllantiradi, taktik tafakkurni o‘stiradi, jamoa ichki muhitini boshqaradi, musobaqaviy vaziyatlarda qaror qabul qiladi va eng muhimi, sportchining shaxs sifatida kamol topishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Voleybolni rivojlantirish uchun murabbiylik faoliyatida bir nechta amaliy yo‘nalishlarni kuchaytirish zarur: birinchidan, murabbiylarning nazariy va metodik tayyorgarligini muntazam

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

oshirish; ikkinchidan, yosh sportchilar bilan ishlashda uzoq muddatli rivojlanish tamoyillarini qo‘llash; uchinchidan, mashg‘ulotlarda texnik-taktik tayyorgarlikni psixologik va tarbiyaviy vazifalar bilan uyg‘unlashtirish; to‘rtinchidan, jarohatlarning oldini olish, yuklama va tiklanish muvozanatini nazorat qilish; beshinchidan, sportchilarni mustaqil fikrlashga, o‘yin vaziyatlarini tahlil qilishga va jamoaviy mas‘uliyatni his etishga o‘rgatish. Murabbiy o‘z faoliyatini faqat bugungi g‘alaba bilan o‘lchasa, sportchining kelajakdagi rivojlanish imkoniyatlarini cheklashi mumkin; aksincha, u sportchi salomatligi, texnik sifati, intellektual o‘yin madaniyati va ijobiy motivatsiyasiga tayanib ishlasa, barqaror natija shakllanadi. Shunday ekan, voleybol sport turining ommaviyligi va yuqori natijalarga erishish darajasi ko‘p jihatdan murabbiy kadrlar sifatiga bog‘liq. Murabbiy qanchalik bilimli, talabchan, adolatli, tahliliy fikrlaydigan va pedagogik jihatdan yetuk bo‘lsa, voleybol shunchalik rivojlanadi. Voleybolda kuchli jamoa tasodifan paydo bo‘lmaydi; u murabbiyning yillar davomida olib borgan izchil, sabrli va ilmiy asoslangan mehnati natijasida shakllanadi. Sportda to‘p maydonga tushadi, lekin natijaning ildizi murabbiy tafakkurida pishadi — voleybolning kichik falsafasi ham shunda.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. FIVB. Coaches Manual Level II. International Volleyball Federation, 2024.
2. FIVB. Official Volleyball Rules 2025–2028. International Volleyball Federation, 2025.
3. FIVB. FIVB Event Regulations 2025. International Volleyball Federation, 2025.
4. International Council for Coaching Excellence. International Sport Coaching Framework. Human Kinetics, 2012.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

5. Volleyball Canada. Long-Term Athlete Development for Volleyball. Volleyball Canada, 2007.
6. Canadian Sport for Life. Long-Term Athlete Development 2.1. Sport for Life Society, 2017.
7. Matveyev L.P. Teoriya i metodika fizicheskoy kultury. Moskva: Fizkultura i sport, 1991.
8. Platonov V.N. Sistema podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte. Kiev: Olimpiyskaya literatura, 2004.
9. Verkhoshansky Y.V. Osnovy spetsialnoy fizicheskoy podgotovki sportsmenov. Moskva: Fizkultura i sport, 1988.
10. Xolodov J.K., Kuznetsov V.S. Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya i sporta. Moskva: Akademiya, 2014.
11. Kerimov F.A. Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar. Toshkent: O‘zDJTI nashriyoti, 2004.
12. Abdullayev A., Xonkeldiyev Sh. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. Toshkent: O‘zDJTI, 2005.
13. Salomov R.S. Sport mashg‘ulotlarining nazariy asoslari. Toshkent: O‘zDJTI, 2007.
14. Pulatov A.A. Voleybol nazariyasi va uslubi. Toshkent: O‘zDJTI, 2012.